

16.8.2004

2611/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

ASIANOSAISEN PYYTÄMÄN LISÄTUTKINNAN HARKINTA

1

KANTELU

Pyydätte kirjeessänne eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan poliisi- ja syyttäviviranomaisen menettelyä kohdallanne.

Kerrotte, että olitte epäiltyinä kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta ja liikennesrikkomuksesta. Teidän mukaanne asianne esitutkinnassa ei noudatettu objektiivisuutta ja puolueettomuutta. Käsityksenne on, että syyttömyytenne puolesta puhuvien seikkojen selvittäminen laiminlyötiin täysin ja pyytämianne tutkintatoimenpiteitä jätettiin perusteettomasti tekemättä. Myös syyteharkinnan tehnyt syyttäjä kieltäytyi pyytämistänne lisätutkinnoista. Asiassa todistajina kuultuja poliisimiehiä arvostelette siitä, että rikosilmoitus asiassa tehtiin vasta syytteeseen johtaneita tapahtumia seuranneena päivänä. Lisäksi katsotte, että näiden poliisimiesten todistajankertomukset ovat jyrkässä ristiriidassa totuuden kanssa. Virheellisenä pitämienne menettelyjen johdosta Teitä vastaan nostettiin mielestänne perusteettomasti syyte.

3

RATKAISU

3.1

Asian esitutkinta

Arvostelette erityisesti sitä, että pyytämianne kuulusteluja ei ole toimitettu ja että kuitututkimukseenkaan ei suostuttu.

Esitutkintalain (ETL) 12 §:n mukaan asianosaisen pyytämät kuulustelut ja muut tutkintatoimenpiteet on suoritettava, jos asianosainen osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. ETL 7 §:n mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet.

3.1.1

Todistajat

Olette pyytäneet, että asiassa kuullaan todistajana Helsingistä lähtönne ja toisaalta Porvoosta lähtönne nähneitä henkilöitä. Teidän mukaanne he kertoisivat, että nimenomaan A kuljetti autoa. Rikoskomisario B sekä kihlakunnansyyttäjät C ja D ovat kaikki todenneet, että ne seikat, joista halusitte todistajia kuulla, olivat riidattomia. Tämä on todettu käräjäoikeuden tuomiossakin.

Riidanalaista asiassa oli nimenomaan se, kumpi Teistä kuljetti autoa, kun saavuitte iltapäivällä takaisin Porvoosta kotitalonne pihalle. Kuljettajan vaihtohan voidaan tehdä missä vaiheessa matkaa hyvänsä eikä minun nähdäkseni ole ollut tarpeen selvittää, milloin ja missä se tarkkaan ottaen olisi tapahtunut, jos vain oli osoitettavissa, että E ajoi auton kotipihalle. En katsokaan, että kantelun kohteet olisivat todistajien kuulemisen osalta ylittäneet harkintavaltansa tai käyttäneet sitä väärin, kun pyyntöönne ei suostuttu. Käsitykseni mukaan kyseisten todistajien kuulemisella saatavissa olleella tiedolla olisi mitä ilmeisimmin ollut niin vähän merkitystä asiassa, että tehty ratkaisu on mielestäni perusteltu. Totean, että ette ole itsekään kuulustuttanut ko. henkilöitä käräjäoikeudessa todistajina.

3.1.2

Kuitututkimus

Esitutkinta toimitettiin Espoon kihlakunnan poliisilaitoksella, koska toisena epäiltynä oli Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen poliisimies. Olette heti esitutkinnan alusta asti (ja itse asiassa jo ennen asian siirtämistä Espooseen) pyytäneet, että autonne etuistuimista ja päällänne olleista vaatteista toimitetaan kuitututkimus mm. sen selvittämiseksi, kumman vaatteiden kuituja löytyy kuljettajan istuimelta.

Esitutkinnan toimittajista rikoskomisario B on saanut tiedon kuitututkimuksen pyytämisestä 3.5.2002 eli noin kaksi vuorokautta tapahtumien jälkeen. Samana päivänä tiedon pyynnöstä sai myös E:hen kohdistuneen rikosepäilyn osalta tutkinnanjohtajana toiminut kihlakunnansyyttäjä C. E toi kuulusteluunsa 6.5.2002 omia ja vaimonsa vaatteita pyytäen kuitututkimusta. Kihlakunnansyyttäjä C selvittää tällöin ilmoittaneensa, että 6.5.2002 tehtävällä kuitututkimus kertoisi vain tilanteesta tutkimuspäivänä, eikä sillä olisi saatavissa mitään objektiivista selvitystä tutkinnan kohteena olevasta ajankohdasta (1.5.2002). Esitutkintapöytäkirjaan on merkitty, että kuitunäytteiden ottoon ei ole suostuttu, koska tapahtuman ja kuitunäytteiden ottamista koskevan pyynnön välillä oli ehtinyt kulu useita päiviä eikä tutkimuksen lopputulosta voida tästä syystä pitää ajan kulumisen myötä luotettavana. Samoin ilmoittaa rikoskomisario B ilmoittaneensa omana käsityksenään Teille. Myös kihlakunnansyyttäjä D:n kanta on ollut sama, minä hän kertoo ilmoittaneensa Teille puhelimitse ja myös kirjeessään 30.5.2002.

Tämän jälkeen teetätitte itse kuitututkimuksen Ruotsissa ja esititte sen tulokset oikeudenkäynnissä.

Kannanotto

ETL 12 §:n mukainen kynnys asianosaisen pyytämiin tutkintatoimiin suostumiselle ei ole erityisen korkea. Varsinkin se ehto, että on osoitettava, että tutkintatoimenpide saattaa vaikuttaa asiaan, täyttyy käsitykseni mukaan varsin helposti. Säännöstä ei voi tulkita niin, että saatavalla näytöllä tulisi olla jotenkin ratkaiseva tai olennainen merkitys. Varsinkin ristiriitaisessa näyttötilanteessa voi pienilläkin yksityiskohdilla olla merkitystä eli ne saattavat vaikuttaa asiaan - etenkin kun niitä tarkastellaan suhteessa muuhun näyttöön.

Tätä asiaa ratkaistessaan käräjäoikeus on todennut, että kuitututkimuksen tulos "sinänsä horjuttaa syytettä". Kun otos kuitenkin oli tehty vasta 6.5.2002, ei käräjäoikeus antanut kuitututkimukselle "ratkaisevaa merkitystä". Näyttää joka tapauksessa siltä, että käräjäoikeus on katsonut kuitututkimuksen ei vain saattavan vaikuttaa, vaan nimenomaan vaikuttavan asian arviointiin. Ainakin tähän nähden voidaan ainakin jälkikäteisarvioinnissa herättää kysymys, miksi kuitututkimusta ei sitten tehty, kun sen katsottiin jopa "horjuttavan syytettä".

Esitutkintaviranomaisten menettelyä tässä asiassa on tietenkin arvioitava ratkaisun tekohetkellä tiedossa olleiden seikkojen perusteella. Tällöin kiinnitän vielä huomiota seuraaviin seikkoihin.

Kysymys on ollut vähäisten rikosten tutkinnasta. Sinänsä hyväksyttävä lähtökohta on, että mitä vakavamman rikoksen esitutkinnasta on kysymys, sitä perinpohjaisempi esitutkinnan tulee olla. Tämä ajatus on mielestäni myös ETL 12 §:n taustalla, kun siinä mainitaan yhtenä harkintaperusteena "asian laatu". En luonnollisesti tarkoita sitä, että vähäiset rikokset on lupa tutkia huonosti, mutta liikenne rikkomuksen kohdalla ei voida edellyttää samaa intensiteettiä ja laajuutta kuin henkirikoksen tutkinnassa. Joka tapauksessa kaikki rikokset tulee tutkia riittävän perusteellisesti – tämä on ratkaistava kunkin yksittäistapauksen erityispiirteiden perusteella. Haluan kuitenkin korostaa, että syyttömyyden puolesta puhuvien seikkojen selvittämisen (josta kuitututkimuksessa oli kysymys) osalta on vähäisissäkin rikoksissa oltava erityisen tarkkana. Väärä syyppääksi julistava tuomio on monessakin mielessä väärää vapauttavaa tuomiota vähemmän vahingollisempi.

Totean myös, että vaikka oli kysymys vähäisistä rikoksista, niin E:lle tapauksella oli objektiivisestikin arvioiden erityistä merkitystä. Hänen osaltaan oli kesken virkamiesoikeudellinen irtisanomisasia, jonka lopputulokseen kantelun tarkoittaman rikosasian lopputuloksella olisi voinut olla merkitystä. Tosin jälkeenpäin on nähtävissä, että tämän asian lopputulos ei olisi ratkaissut irtisanomisen kohtaloa. Joka tapauksessa irtisanomisasian lopputuloksella oli luonnollisesti suuri merkitys E:lle.

ETL 12 §:n mainittu asian laatu tarkoittaa mielestäni paitsi rikoksen vakavuutta ja merkitystä myös asian selvitystasetta.

Tässä tapauksessa näyttötilanne oli esitutkinnan aluksi vaikuttanut melko selkeältä, vaikka olittekin alusta pitäen kiistänyt syyllisyyttenne. Poliisilla oli kuitenkin ollut useita silminnäkijätodistajia, joiden luotettavuutta ei ollut erityistä syytä epäillä. Selvityksen mukaan tilanne kuitenkin muuttui 6.5.2002, kun E toi kuulusteluun mukanaan sittemmin todistajana kuullun naapurinsa kirjallisen selvityksen, joka nähdäkseni on varsin keskeisiltä osin ristiriidassa em. todistajien kertoman kanssa. Samana päivänä oli todistajana kuulusteltu F, jonka kertomuksen voi myös katsoa tukevan Teidän kerto maanne.

Asiassa oli siten 6.5.2002 jo tullut esiin syyttömyytenne puolesta puhuvaa näyttöä. Sitä, kuinka vahvaa se oli verrattuna syyllisyyden puolesta puhuvaan näyttöön, on tietysti mahdotonta tarkasti ilmaista. Joka tapauksessa näyttö ei ole ollut vain yksiselitteisesti syyllisyyttänne tukevaa.

Epäselvää kuitenkin on, kuinka luotettavasti kuitututkimuksen tuloksen merkityksen arvioinnin kannalta tärkeät seikat (esim. käyttämienne vaatteiden uutuus, auton käyttämättömyys yms.) olisivat olleet osoitettavissa. Ns. kontaminaatiovaara on tässä tilanteessa epäilemättä hyvin todellinen.

Kuitututkimuksen kustannukset olisivat ilmeisesti olleet noin tuhannen euron suuruusluokkaa. Se, olisiko se kohtuuton "asian laatuun nähden" on tietysti arvostuskysymys. Ainakin jos tutkimuksella kiistatta olisi ollut saatavissa näyttöarvoltaan erittäin vahva selvitys (lähinnä jos tutkimus olisi voitu tehdä verekseltään), niin hinta ei mielestäni olisi näinkään vähäisten rikosten kohdalla tämän tapauksen erityispiirteet huomioon ottaen kohtuuton. Oikeusturva ei ole ilmaista.

Yhteenvedona katson, että ajan kulumisen mukanaan tuomat epävarmuustekijät ovat vähentäneet kuitututkimuksen näyttöarvoa nähdäkseni varsin paljon jo ennen kuin rikoskomisario B ja kihlakunnansyyttäjä C edes saivat tiedon pyynnöstänne. Tuolloin kontaminaatiovaara oli nähdäkseni jo toteutunut. Kuitututkimuksen näyttöarvo ei kuitenkaan ole minun arvioni mukaan vähentynyt niin paljon, ettei sen olisi voitu katsoa "saattavan vaikuttaa asiaan". Näin on varsinkin, kun epäillyistä rikoksista saatua muuta näyttöä ei voida pitää yksiselitteisenä. Asia ei myöskään ole ollut vähämerkityksinen ainakaan E:lle, vaikka epäillyt rikokset sinänsä ovatkin olleet vähäisiä.

Vaikka kuitututkimuksen puolesta puhuvia seikkoja on esitettävissä, niin kuten edellä todetusta käy ilmi, on asian arvioinnissa useita varsin harkinnanvaraisia elementtejä. En katsokaan, että rikoskomisario B tai kihlakunnansyyttäjä C olisivat ylittäneet harkintavaltansa tai käyttäneet sitä väärin, kun he eivät kuitututkimuspyyntöönne suostuneet. Kiinnitän kuitenkin heidän huomiotaan edellä lausumiini näkökohtiin. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä vastauksesta.

3.1.3

Esitutkinnasta muutoin

En voi yhtyä käsitykseenne siitä, että viranomaisten toiminta olisi luonut tilanteen, jossa perusoikeuksianne on pikemminkin poljettu kuin ylläpidetty. Mielestäni esitutkinnassa ei ole menetelty siten, että oikeuttanne oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin olisi loukattu. Kuitututkimuksesta olisi perustellusti voinut tehdä toisenkin suuntaisen ratkaisun kuin arvostelemanne virkamiehet, mutta käsitykseni mukaan ei ole osoitettavissa, etteivätkö he olisi pyrkineet puoleettomasti ja muutoinkin asianmukaisesti selvittämään tapahtumien kulun.

3.2

Kihlakunnansyyttäjä D:n menettely

Asiassa ei ole tullut esiin, että kihlakunnansyyttäjä D olisi kantelun tarkoittamassa asiassa ylittänyt harkintavaltansa tai käyttänyt sitä väärin. Kiinnitän kuitenkin myös hänen huomiotaan niihin näkökohtiin, joita olen esittänyt kohdassa 3.1.2 asianosaisen pyytämää tutkintatoimenpidettä harkittaessa huomioon otettavista seikoista.

3.3

Asiassa todistajina kuultujen poliisimiesten menettely

Ilmoituksen teko aika

Vanhempi konstaapeli G on 2.5.2002 klo 8.02 kirjatussa todistajankuulustelussa kertonut nähneensä edellisenä päivänä klo 16.35 aikaan, että viereisen talon pihaan ajaneesta autosta nousi kuljettajan paikalta E. Asiassa on kirjattu rikosilmoitus 2.5.2002 klo 8.30. Ilmoitus on siten tehty yli puoli vuorokautta epäillyn rikoksen havaitsemisesta.

Olette katsoneet, että G:n ja vappupäivän tilanteen myös ainakin osittain nähneen vanhemman konstaapelin H:n olisi tullut ilmoittaa havainnoistaan heti poliisille, jotta tutkinta olisi käynnistetty "verekseltään". Käsityksenne mukaan heidän menettelynsä on vaarantanut oikeustuvaanne.

Totean, että G ja H ovat tehneet havaintonsa vapaa-aikanaan. Kysymys onkin siten siitä, mitkä ovat poliisimiehen velvollisuudet vapaa-aikanaan.

Kysymys on nähdäkseni poliisilain 9 §:n 3 momentin arvioinnista. Sen mukaan poliisimies on ilman eri määräystä velvollinen ryhtymään kiireellisiin toimiin koko maassa myös toimialueensa ulkopuolella ja vapaa-aikanaan, jos se on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka milloin se näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

On mielestäni selvää, ettei kysymys ole ollut vakavista rikoksista. Epäilyistä rikoksista vakavampikin eli kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta johtaa ensikertalaisen tekemänä poikkeuksetta vain sakkorangaistukseen. Pikemminkin voi siis puhua vähäisistä rikoksista. Ei ole ollut kysymys myöskään yleistä järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumisesta. Näin ollen jäljelle jää arvioitavaksi se, oliko tilanne sellainen, että oli em. tapauksiin rinnastettava muu erityinen syy, jonka perusteella ko. poliisimiesten olisi tullut heti vapaa-aikanaan ilmoittaa havainnoistaan poliisille.

Toimintavelvollisuuden syntymiselle on asetettu eräitä edellytyksiä kuten kiireellisyys ja välttämättömyys. G:n ja H:n näkökulmasta esitutkinnan aloittamisella tuskin oli erityisen kiire: heidän olivat vakuuttuneita näkemästään, eikä asian selvittäminen siten heillä tuolloin olleen tiedon mukaan vaarantuisi, vaikka esitutkinta aloitettaisiinkin vasta seuraavana päivänä.

On ajateltavissa, että poliisitoiminnan ulkoisen uskottavuuden vuoksi tällaisissa tilanteissa olisi syytä tehdä ilmoitus heti, ettei syntyisi epäilyksiä siitä, että asia pyrittäisiin "painamaan villaisella" epäillyn aseman vuoksi. Tässä tapauksessa G on kuitenkin tehnyt ilmoituksen jo seuraavana aamuna. Tämäkään näkökohta ei mielestäni ole sellainen, että tilanne olisi rinnastettavissa poliisilain 9 §:n 3 momentin mukaiseen vakavan rikoksen välttämättä heti aloittamista vaativaan esitutkintaan.

En katso, että G ja H olisivat menettelleet lainvastaisesti tai laiminlyöneet velvollisuuksiaan, vaikka he eivät olekaan tehneet asiassa heti rikosilmoitusta.

Todistajankertomukset

Kuten olen jo Teille 27.2.2003 lähettämässäni kirjeessä todennut, yllä mainittujen poliisimiesten kertomusten sisällön arviointi ei kuulu valvontavaltaani. Tämän vuoksi en tutki kantelua tältä osin.

4

LOPPUTULOS

Kiinnitän rikoskomisario B:n, kihlakunnansyyttäjä C:n ja kihlakunnansyyttäjä D:n huomiota kohdassa 3.1.2 esitutkintalain 12 §:n soveltamisesta esittämiini näkökohtiin. Muihin toimenpiteisiin kantelun ei anna aiheutta.

Kantelun liitteet palautetaan ohessa.